

Список використаних джерел:

1. Геопортал адміністративно-територіального устрою України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://atu.gki.com.ua/>
2. Ковтун В. В. Города Украины: экономико-географический справочник / В. В. Ковтун, А. В. Степаненко. К. : Вища школа, 1990. 279 с.

**КОМПЛЕКСНА ФІЗИКО- ТА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА
ХАРАКТЕРИСТИКА РОМЕНСЬКОГО РАЙОНУ**

Горошко А. Г.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Вивчення рідного краю є необхідною умовою формування високоінтелектуальної людини та патріота України. Саме цими питаннями займається географічне краєзнавство, основне завдання якого – вивчити особливості історії, природи, населення та господарства певної території. Крім того, використання краєзнавчого принципу на уроках географії підсилює освітню складову навчального процесу. Однією з особливостей географічного краєзнавства є те, що саме воно розвиває навчальний інтерес до предметів природничо-географічного циклу, виховує і розвиває творчу особистість, патріотизм, високі моральні якості, любов до рідного краю, адже щоб по справжньому любити рідний край, його потрібно знати та вивчати.

Мета статті – з'ясування особливостей історії, природи, населення та господарства Роменського району.

Заселення території району відбувалося ще в палеоліті. Уперше місто під назвою «Ромен» згадується в «Повчанні дітям» князя Володимира Мономаха, вміщеному в Лаврентіївському літописі серед матеріалів про події 1096 р. В IX-XIII ст. Роменщина перебуває у складі Київської Русі. В 1362 р. Ромен входить до складу Великого князівства Литовського, а в 1569 р. після Люблінської унії – до складу Речі Посполитої. За часів польсько-литовського панування м. Ромен стає значним укріпленим містом на кордоні з Московською державою. У XVIII ст. Роменщина входить до складу російської держави. Протягом XVII-XIX ст. Роменщина стала одним із важливих центрів Лівобережної України, де розвивалася промисловість, сільськогосподарське виробництво, культура. В XIX ст. в Ромнах виникають перші промислові підприємства. Як адміністративно-територіальна одиниця район почав існувати з жовтня 1930 р. (з лютого по жовтень 1932 р. входив до Харківської області, з жовтня 1932 року по січень 1939 р. – до Чернігівської, а з січня 1939 р. – до створеної Сумської області) [4; 9; 13].

Роменський район знаходиться на південному заході Сумської області. Територія району переважно рівнинна, лежить у межах Придніпровської низовини. Середня висота поверхні району над рівнем моря становить 137 метрів. Район розташований в межах Сульського фізико-географічного району Північної Полтавської області Лівобережно-Дніпровської провінції лісостепової зони України. У геоструктурному відношенні територія лежить у межах Дніпровсько-Донецької западини, зокрема прибортової частини її дна. Кристалічний фундамент, що складений гнейсами, мігматитами, гранітами, залягає на глибині до 2 тис. м. і більше.

Роменський район приурочений до льодовикової області, де у повній мірі представлений комплекс четвертинних відкладів. Територія району, за винятком заплавної та борової терас, повністю покрита лесами. Найбільше значення мають горючі корисні копалини: нафта і природний газ, торф, невеликі поклади бурого вугілля, кам'яна та калійна сіль, гіпс, діабаз, мергель, вохра, цінні породи глин, будівельні піски. Основні родовища переважно нафтогазоконденсатні: Артюхівське, Анастасівське, Перекопівське, Коржівське, Великобубнівське, Андріяшівське, Василівське. Нафто-газові родовища: Глинсько-Розбишівське, Андріяшівське, Великобубнівське, Андріївське, Василівське. Родовища з'єднані газопроводом. Поклади вугілля знайдені на горі Золотуха [16; 17].

Клімат району – помірно-континентальний. Середньорічна температура повітря складає 6,7°C, з максимумом у липні (+19,1°C), і мінімумом у січні (–7,3°C). Середньорічна кількість опадів перевищує 600 мм. У гідрологічному відношенні річки Роменського району відносяться до лівобережжя р. Дніпро. Ширина малих річок – від 3 до 20 м, а більших – до 80 м (р. Ромен). Схили, як правило, терасовані. Річка Сула є найбільшою річкою району. Також до гідрологічних об'єктів відносять озера, водосховища, ставки та болота. Озер дуже мало. Найбільше озера знаходиться поблизу с. Вовківці і приурочене до заплави річки Сули [16; 22].

Найпоширеніші ґрунти – чорноземи типові, сірі опідзолені суглинисті ґрунти, реградовані суглинисті ґрунти, змиті чорноземи типові, лучно-чорноземні ґрунти, дерново-підзолисті ґрунти, лучні ґрунти, лучно-болотні та болотні ґрунти тощо. У рослинному покриві представлені такі типи рослинності: лісова, чагарникова, степова, лучна, болотна та водна. Лісова рослинність Роменського району представлена дубовими, сосновими, дубово-сосновими і липово- та кленово-липово-дубовими лісами. Степова рослинність залишилась тільки в місцях непридатних для обробітку. Болота розміщені по заплавах річок Сули та Вел. Ромен. Рослинність краю охоплює понад тисячу найменувань рослин, серед яких близько 60 найменувань дерев та 40 видів

різних кушів. Широколисті діброви та бори займають площу 20,4 тис. га. Тваринний світ краю налічує 55 видів ссавців. У межах території Роменського району представлені лісостепові та заплавні ландшафти – лісові та лучно-болотні заплавні ландшафти рівнин. Загальна площі ПЗФ становить 5,873 тис. га або 3,15%. ПЗФ представлений 2 гідрологічними заказниками загальнодержавного значення, 19 заказників місцевого значення, 1 комплексна пам'ятка природи місцевого значення, 7 гідрологічних пам'яток природи місцевого значення, 4 ботанічні пам'ятки природи місцевого значення [2; 5; 19].

Чисельність наявного населення станом на 1 січня 2019 р. у Роменському районі становила 71 477 осіб, з них 39 944 – м. Ромни, що становить 55,8% від населення району та сільське населення – 33 778 осіб, тобто 45,3%. За останні 5 років чисельність населення м. Ромни скоротилася на 5,7%, а району на 8%. Роменський район має від'ємні показники природного приросту, які зумовлені низьким рівнем народжуваності та високою смертністю. В останні роки у районі склалася позитивна міграційна ситуація, коли спостерігаємо позитивне сальдо міграції. Як і в районі, так і у м. Ромни у загальній структурі населення переважають жінки. У національному складі населення переважають українці, друге і третє місця посідають росіяни та білоруси. Чисельність зареєстрованих безробітних станом на 1.01.2019 р. складає 398 осіб. Навантаження на 1 вільне робоче місце (вакантну посаду) становило 7 осіб, що менше вдвічі, ніж загалом в області. Отже, демографічна ситуація у Роменському районі є складною і відображає усі негативні загальнодержавні тенденції [6; 18; 20; 24].

Роменський район знаходиться на південному заході Сумської області. Район межує з Конотопським, Буринським, Недригайлівським та Липоводолинським районами Сумської області, Лохвицьким районом Полтавської області, Варвинським, Срібнянським і Талалаївським районами Чернігівської області. Площа Роменського району становить 1,9 тис. км². Станом на 1.01.2017 р. у районі налічувалося 127 сільських населених пункти, 29 сільських рад, 1 об'єднана територіальна громада [21].

Галузева структура промисловості представлена добувною промисловістю, електроенергетикою, чорною металургією (ПАТ «Роменський завод «Тракторозапчастина»), машинобудуванням, промисловістю будівельних матеріалів (ПП ВФ «Будрезерв» та ПрАТ «Слобожанська будівельна кераміка»), лісовою та деревообробною промисловістю (ТОВ «Кондор»), легкою промисловістю (ПАТ «Роменська гардинно-тюлева фабрика», ТОВ «Талан» та ін.), харчовою промисловістю (ПП «Рось», ТОВ «Ромни-кондитер» та ін.). В агропромисловому комплексі району працює 267 сільськогосподарських підприємств, з них – 83 фермерських господарства [3; 12; 14; 15; 23].

Соціальна сфера Роменського району представлена всіма її галузями. Житловий фонд складає 1101 тис. м² загальної площі, а у м. Ромни – 1130 тис. м². Середній показник забезпечення населення житловим фондом в Сумській області становить 25,6 м² на 1 жителя, у той час як у м. Ромни – 28,5 м², районі – 33,5 м². За період з 2000-2016 рр. цей показник зріс. Роменський район є лідером за кількістю ЛПЗ серед районів області. У районі в зону обслуговування одного лікарняного закладу входить 1,73 снп, що нижче, ніж загальнообласний показник – 1,91. Кількість ФАП/ФП на 1 заклад цього типу припадає 2,42 снп, що також нижче загальнообласного показника – 2,79 снп на один ФАП/ФП. У районі індекс локалізації ЛПЗ становить 1,45, що свідчить про досить добре розвинену тут систему охорони здоров'я.

Індекс територіальної концентрації для Роменського району становить 1,23, що також вказує на достатньо велику концентрацію ЛПЗ на території дослідження. До Роменського госпітального округу входять всі медичні заклади м. Ромен, Роменського, Липоводолинського та Недригайлівського районів. Освітнє обслуговування представлене майже всіма ланками освіти. У Роменському районі кількість ЗДО у 2016 р. становила 27 з чисельністю дітей – 875 осіб, у м. Ромни – 10, 1919 дітей. За період з 2000-2016 рр. кількість ЗДО скоротилася на 1 заклад у місті, та на 6 закладів у районі. Хоча кількість дітей у садках зросла на 16,4% у місті та на 35,4% у сільській місцевості. У м. Ромни на 1000 дітей припадає 5,2 заклади. У той час як у районі коефіцієнт забезпеченості становить 30,8, а це свідчить про те, що незважаючи на закриття ЗДО, у цілому коефіцієнт забезпеченості перевищує загальнообласний показник (13,5 на 1000 дітей).

У м. Ромни налічується 9 ЗЗСО (кількість учнів – 4 402). У районі знаходиться 31 ЗЗСО. ЗПО представлені Роменським районним центром дитячої та юнацької творчості, у 49 гуртках навчається 1120 дітей. В районі налічується 3 ЗПТО. Район має значний культурний потенціал, інфраструктура якого 25 сільських будинків культури та 1 Роменський міський будинок культури, 28 сільських клубів, 15 об'єкт дозвілєвої роботи, 46 сільських бібліотек і 5 бібліотек м. Ромни, 4 дитячі музичні школи, 6 музеїв, 1 Державний історико-культурний заповідник «Посулля». За забезпеченістю населення торговельними закладами район знаходиться на 2 місці в області, м. Ромни – на 3 місці. Мережа закладів ресторанного господарства міста налічує 38 закладів на 1297 посадочних місць. За 2010-2013 рр. в місті відкрилось 15 закладів ресторанного господарства на 385 посадочне місце, що свідчить про певний розвиток цього сегменту соціальної сфери [7; 8; 9; 10].

Транспорт району представлений залізничним та автобусним обслуговуванням населення. Мережа приміських автобусних маршрутів налічує

24 маршрути. Пасажирськими перевезеннями охоплено 122 населених пунктів району. На території Роменського району функціонує ПАТ «Укрпошта» та «Нова пошта», 3 друковані засоби масової інформації, мобільний зв'язок операторів Kyivstar та Vodafone [1; 11].

У цілому соціальна сфера стабільно розвивається, рівень розвитку її структурних підгалузей у цілому є задовільним, а по деяким показникам перевищує загальнообласні значення.

Висновки. Фізико-географічна специфіка Роменського району визначається його розташуванням в межах підвищеної частини Полтавської терасової рівнини. Останнє сприяло розвитку тут розчленованого рельєфу, де провідну відіграють річкові долини, схили яких почленовані ярами та балками. Економіко-та суспільно географічні особливості визначаються статусом міста Ромни, як міста обласного підпорядкування та центру міжрайонної системи розселення.

Список використаних джерел:

1. Автобусне та залізничне сполучення Роменського району URL : <http://rmn.sm.gov.ua/index.php/uk/potochna-diyalnist/transport>. (дата звернення: 12.06.2019).
2. Атлас Сумської області. К. : Укргеодезкартографія, 1995. 40 с.
3. Голиков А. П., Панасенко Л. Г., Сонько С. П., Шульженко Л. С. Сумская область (экономико-географическая характеристика) // *Экономическая география*. 1987. Вып. 39. С. 107-121.
4. Город Ромны URL : <http://www.romen.org.ua/katalog-predpriyatiy.html> (дата звернення: 16.08.2019).
5. Ґрунти Роменського району Сумської області та заходи по їх поліпшенню, Харків: Республіканський проектний інститут по землевпорядженню “Укрземпроект”, 1963.
6. Демографічна та соціальна статистика URL : <http://sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=608> (дата звернення: 09.09.2019).
7. Департамент освіти і науки Сумської області. URL : <http://www.osvita.sm.gov.ua/index.php/uk/1136> (дата звернення: 13.10.2019).
8. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2017 рік. Суми : Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики м. Суми, 2018. 264 с.
9. Загальна інформація про Роменський район. URL : <http://romrada.gov.ua/pro-romenskij-rajon/zagalna-informaciya-pro-romenskij-rajon/> (дата звернення: 26.10.2019).
10. Заклади харчування міста. URL : <http://romny.osp-ua.info/?ch=6&fl=harch> (дата звернення: 17.07.2019).
11. Інформація про стан транспортного забезпечення населення Роменського району в 2018 році. URL : <http://rmn.sm.gov.ua/index.php/uk/potochna-diyalnist/transport> (дата звернення: 12.09.2019).
12. Інформація про хід виконання Програми економічного і соціального розвитку Роменського району за 2018 рік. URL : <http://rmn.sm.gov.ua/index.php/uk/8178-zviti-pro-vikonannya-programi-ekonomichnogo-i-sotsialnogo-rozvitku-romenskogo-rajonu-u-2018-rotsi> (дата звернення: 10.10.2019).
13. Історія міста. URL : <http://romny.zzz.com.ua/romny-history/> (дата звернення: 5.09.2019).

14. Каталог агропідприємств, виробники сільгосппродукції. Роменський район. Сумська область. URL : <http://www.4sg.com.ua/orgcatalog.php?r=83> (дата звернення: 11.10.2019).
15. Корнус А. О., Корнус О. Г. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 136 с.
16. Корнус А. О., Удовиченко І. В., Леонтьєва Г. Г., Удовиченко В. В., Корнус О. Г. Географія Сумської області: природа, населення, господарство. Суми : Наталуха А.С., 2010. 183 с.
17. Крейденков Г. П. Геологічна будова і корисні копалини Сумської області // *Педагогічна Сумщина*. 1999. № 2.
18. Національний склад населення та його мовні ознаки : Статистичний збірник. Суми : Головне управління статистики у Сумській області, 2002. 105 с.
19. Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду Сумської області в розрізі адміністративних утворень станом на 18.07.2018 р. URL : <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/2013-04-18-21-50-35> (дата звернення: 07.07.2019).
20. Програма зайнятості населення Роменського району на 2018-2020 рок. URL : romrada.gov.ua (дата звернення: 12.09.2019).
21. Статистичний щорічник Сумської області за 2016 рік / За ред. Л. І. Олехнович. Суми : Сумське обласне управління статистики, 2017. 482 с.
22. Тюленева В. О. Водні ресурси Сумської області / Стан прир. середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Кн. 2. Суми : "Джерело", 1997.
23. Фермерские хозяйства в Роменском районе. URL : https://tripoli.land/farmers/sumskaya/romenskiy?page=3&q%5Bdistrict_id_eq%5D=430&q%5Bdistrict_region_id_eq%5D=20&utf8=%E2%9C%93 (дата звернення: 11.09.2019).
24. Чисельність населення (за оцінкою) Сумської області на 1 січня 2019 року та середня чисельність у 2018 році. URL : http://sumy.ukrstat.gov.ua/?menu=99&article_id=11076 (дата звернення: 17.07.2019).

ВІДСЛОНЕННЯ КРЕЙДОВОЇ СИСТЕМИ БІЛЯ С. БАРИЛІВКА КРАСНОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

Вертель В.В.¹, Вертель Г.І.²

¹ Департамент екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної
державної адміністрації

² Природний заповідник «Михайлівська цілина»

Перспективна для заповідання ділянка знаходиться в Краснопільському районі Сумської області (рис. 1). Про пріоритетність створення об'єкта природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) на території відпрацьованої ділянки Барилівського родовища крейди раніше вже не раз наголошувалося [1, 5]. У попередніх публікаціях було розглянуто загальну характеристику пропонованого для заповідання об'єкта, його стратиграфію, внесені пропозиції щодо категорії об'єкта ПЗФ. Проте повну характеристику наукової, природоохоронної, естетичної оцінки ландшафту та іншої цінності, а також